

Osmanlı İmparatorluğu devrinde
Filistin Tarihi ve Yatırımların oraya
yerleşmesi sonları

Temmuz hazırlarında Kudüs'de "Osmanlı devrinde Filistin tarihi ve kuradaki Yahudi yerlerleri hakkında milletlerarası seminer" niteliğinde bir toplantı yapıldı ve burası Kudüs İlahî Üniversitesi ile Ben-Zvi Lüksemburg Karıman ve Kudüs'deki Van-Leer Vakfı tarafından organize edildi. Seminerde İngiltere, Amerika, Almanya, İtalya'dan bir çok tarihçi ile Türkiye'den bin katıldı. Diğerleri Tel-Aviv, Haifa ve Kudüs üniversitelerindeki iğili tarihçiler idi. Dört günlük seminerde ~~asa da~~ "XIX. yy. da Filistin'in geleneğsel topluma içeriğinde Batılı kültürün etkisi" adlı bir Symposium ~~değerlendirme~~ konulu semineri, Osmanlı tarihi üzerinde bir otorite olarak tanınan İngiliz tarihisi Prof. B. Lewis "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yahudiler" konulu tebliğ ile açtı. Osmanlı idaresi altında Filistin halkı konusunda yapılan tebliğler içinde en öneştileri: "Mafassal bir tabir defterine göre XVI. yy. da Filistin'de yerleşme haneketleri üzerinde coğrafî araştırmalar", "XVI. ve XVII. yy. da Filistin'de bedevîler", "Batılı kavaklılarına göre XIX. yy. da Filistin'deki büyük şehirlerin nüfusu" idi. Gayri müslim de Filistin halkı konusunda ise hepsi de çok ilginç ve önemli altı tebliğ vardı; Osmanlı idaresinde Filistin'deki gayri-müslimlerin bukuklu durumu,

Filistin'e dargillerin yerlesmesi tarihi, kutsal manzullar problemini, Kudüs'deki ermene patrikliği pişkesinden "Sultan Abdülhamid ve Kudüs Ermeni Patrikliği", Kudüs'deki tüm patrikinin "Osmanlılar devrinde kutsal manzullar üzerindeki karzılıkî iddiaların genel görüşü" ve özellikle grec-ortodox görüşü", "1868-1918 arası da Almanya'da Filistin'e gelen muhabirler ile yerli arale ve Yahudi halk arasındaki müiareler" teknikleri de alınan ve kırmızı luqum de tartışması yapılmış önemli problemler idi.

Bütün konularda İsrail tarichilerinin Türk kaynaklarına geniş ölçüde başvurdukları, arzımları içindeki orijinal belgelerden yer yer faydalananlıklarını görüyor. İncide metinerine bunu kaynakları ve belgelerin izinde tuttuğu muhakkaktır. Bütçede öyle bir intilaç uygandı ki, luqumlu İsrail taribi ekolu Osmanlı tarikhine, müsemsekerine, den İmparatorluğun oynamadığı yapıcı ve inleştirmeli rolü hizyuk hür önem vermekte, buna dayanmak ihtiyacını duyuyor. Den suretle, kendi tarikhlerini aydınlığa hazırlatacaklarına inanmaktadır. Surası da bu gerçeketir ki, luqumlu İsrail'de kökümlü dinden alan güçlülerin milliyet aksını varıdır. Etraflarını seviren ve çok defa zoven bu nitelik gösteren arale milliyetçiliğine karşılık, kenna, varlıkların, geleceklerinin lui terminatı zili saymak mümkün değildir. Zira, arale tarichilerinin özellikle Mısırlı, Suriye ve Lübnan tarichilerinin Türk devri hakkında manfi görüşleri ve dört ayrılık Karanlık Osmanlı hakimiyeti şeklindeki düşünceleri, başlangıç tarihini gerçekeleri inkâr edecek kadar ters tutularına rastlamaklığındır.

3⁵ Bu na konziliğe, Israel tarıhçiləri en kuvvetli məscət və belge, en güvənlər kavmək olaraq türk kavməklərinə gösternək tərəddüt etməyə çalışırlar. Buradan rəm saffecilməyə deyinini injice bilənlərlərlə.

Bir örnək olaraq bu Symposiumda ekonomik sorunlara deyinən səh önməli bur ətədü takdirle karzılana Prof. G. Baer, Evliya Çelebi'dən həz- liyarak Ahmed Reşid'in eserlərini O. N. Ergin'in Mecelle-i Umur-i Belediye'sini və digər kavməklərin öm planda tutmuş və se-nəfəni bənələrə dayanarak yapıştı. gerek se-miner təhlükəsi ndə gerek Symposium'da Selim III. və Məhəmməd II. dəvri reformaları, Kavalalı Məhəmməd Ali Paşa'nın Filistin'də qırıltığı iş- lahat hərəketləri, Təqimət hərəkəti səh səh həris konusu edilib. A. Levy idare və hukuk həkimin- dan Bəti etkiliyi komandada türk kavməklərinə göste- riyor, Shaxmir milliyətçilik və Kültür etkiliyi ndə yine bənələrə temas ediyar, İraqi türkəcə cümlələri delilləri olaraq kulla-nıyordu. Benim təhliliyim, XVI. yy. da Osmanlı idaresində görev alan yahudilərə ait bur kiçim belgelerin açıklanması idi və bənələr- da- lıri de Naxçı adarı dəkəliyinə Selim II. tara- fından getirilen J. Nani'ni aymə şəhərə saray müteferrikası sayıldıyını islatlıyordu. gerek bu konuda gerek yənə, Israel tarıhçisi Farhi'ni a yənə Türk iştiləhinden sonra Osmanlı həkkin- metinin Filistin'e yahudi məhacerəti ilə ilgili tətma məhkəmə belgeleri, konunun ~~dəki~~ təhliliyi üzerində geniş görüş teatrisinde bənənuldu.

Porath'ın, Filistin üçün aralı siyasetinin menzili

ve Osmanlı hâkimiyetinin son devrinde lüman liderliği üzerindeki Monum, İngiliz Prof. Kedourie'nin, 1908-1909 devrindeki aralarında eyaletlerindeki tenser adlı telâliğî ve özellikle lügüt devletlerin Filistin hakkındaki niyazeleri ile ilgili telâliğlerde çok önemli iddiler. XIX. yy. da İngiliz, Rus, Alman sigaretleri ayrıca ağır tabak Monum edildi ve tartıldı. İtalyan Prof. Minerbi 1909-1919 senelerinde İtalya'nın Filistin'e ekonomik bağımlıdan müfaze sorunu üzerine açıkladı; böylece remîne ve Sy-poria verili bir şekilde sona erdi, lüman tertipcilerinin elde etmezi düşündürükleri amacıyla her halde lügüt ölçüde sağladı.

Bu galibiyetlerden sonra gerek Kudüs'de gerek İsrail'in her yerlerine yapılan sigaret ve gejilerde millî takrirlerinin her kisim değerli hatırlarını görerek bigim işin çok faydalı oldu. Bu tarihin boyunda Kudüs surlarının daki Kanuni Sultan Süleyman name'na olan kitabeler gelir. Birinci giriş kapısının yanında ve üzerinde, yapılmışları (1534-1537) teslit ve tescil etmektede, lüman'dan lüman padisahı, peygamber Hâmet-i Süleyman'ın halefi gibi, ikinci Süleyman olarak göstermektedi. Harebi Harran Sultan Medresesi ve tesislerini Kapalı Çarşının her tarafından hâlde o adı muhafaza etmektedi her vakitler Kudüs mutasarrıflarına ikanetkâh sahibi görülmüştü. Mîrî'daki türk menâlik sultânının her yanında şerefe hatırlar mevcuttu: Baybars, Çakmak, Türkân Hatun adlarını kitabelere rastla - metadır. Kudüs'deki sigaretlerin ifarâsında Ermeni Cemâati'nden bir bilinenin kitaplığında, XIII. yy. da Eşgîçan'da ermenice yazılmış mingatürkî ^{İhdâ-i Cedid} titivâ eden her yaşa göre gördük ki XVII. yy. da lüman'a yaklaşan

Osmanlı Karakolu karaberi, yanındaki han ve günümüz
lensleri lehigeleri ile, 1869 da Süveyş kanalının açılı-
marı ve Avusturya İmparatoru Fransoi Jozef 'in
gelişimi minare hattıyla Kudüs ve Jazze sancakla-
rı arasında yapılış 12 karakoldan birine aittid.
Kudüs - Tel - Aviv yolu üzerinde Mikveh - Israel a-
dını taşıyan ve tam 100 senenin önce kurulan Ziraat
okulu, bu minare hattı teknik edilen sergisinde,
birinci dünge savaşında San'da bulunan Cemal
Pazanın Okul müdürüne takdirini bildiren fran-
çızca metninde görülmektedir. Nariha (Nazareth)
hükümler devrinin ve Murad III. sadrazamı Roca Sinan
Pazanın hâtiplerini taşıymaktadır. Tâkereye sek-
rinde Midhat Pazanın Beyrut valiliğinin imâr eserle-
rinden olan malîkîlik terâsleri, hâkümet dairesi
benay mevcuttur, ingilizler gamanında hapsîhâ ne
olarak kullanıldığini hâlüleyenler vardır. Safed
kalesinde Türk-Sarayı denen anıt, Abdülha-
mid II. gamanında yaptırılmış, kulesi ve lehigeli
avluğa hakan odaları ile klâsik bir türk hâkümet
dairesi tipini yaratmaktadır. Safed ile Akkâ
arasındaki Deyr Hanıma, XVIII. J.J. dereleyelerinden
Tahî Ömer'in rüyündüğü kalelerden birinin ha-
râkesini de muhabâfa etmektedir. Akkâ ise ta-
mamen, Osmanlı vâli ve komandamî Cezzar
Ahmed Pazanın eserleri ve hâtipleri ile doludur.
Napolyon'a karşı savandığı kale surları, genis
bir avlu ortasında ayaklı camii, hâlefî

Süleyman Paşa'nın 30. ölüm yıldönümünde yapılan meşhur
line getirilen hananı, yahancı tüccarlar için yaptı-
diği Han-e Efrenç, Çarşı, Alidülhanid II.'in
25. kuruluş yıldönümüyle (1901) yapılmış
müzey binası katlı kule saat kulesi, hanan hatırlalar-
dan biri mis'indir. Hatta civardaki Jeddin, XI. Jy.
naçılık tarafından Kudüs yoluna en güzel tek tane
için yapılmış, XVII. Jy. da Maan oğlu Fahreddin'e,
XVIII. Jy. da Tahir Ömer'e rüştüne olmuş müstak-
hem evki, yanına ilâve edilip Camii ile, ziya-
retçilerin ve turistlerin çok lieğendiği lui yer niteli-
ğindedir. O civardaki Sheferan'da Tahir Ömer'in
yaptığı kışla hanası ile ve Melkit'lere ait tesister
ile meşhurdur. Xafa'da Mahmud II. devrinde yapılmış
Camii, sebil, Alidülhanid'in yaptırdığı
askeri depo, saat kulesi kılıçları ile Türk imam
başkentlerinin ölmüş erkekleri olarak görülmektedir.
Burada da, Tulkireye'de gördüğümüz gibi, taz
mefritine kazılmış vakfiyelere rastlanılır. Xafa'da
ayrıca, Kudüs'e gidecek Ortodoks haciler için
gesen yüzüklerde liman yakınında yapılmış mi-
nâfir haneler de tez姬 lui şekildeigaretçilere açı
lui halde tutuluyordu. ~~Ancak~~ Birkaç binları görüldük-
te sonra, ingleşlerin Xafa'yi ele geçirerek Filistin'de
Osmanlı hakimiyetine son verdiklerini bildiren lui
hâtırtağı (17 Aralık 1917)igaret etmek hanan
kışaf kığı um verdi ise ~~de~~ ^{Ancak}, ~~Burada~~ ^{de}, Osmanlı
İmparatorluğu'nun parlak devirlerinin oldığı gibi
göküzünü ~~de~~ birlikte ~~ve~~ giadi hâjas ~~ülevâji~~
kâfi gerde ~~hazır~~ ~~thi~~ ~~görülen~~ ~~limberce~~ hâtırla-
rında ~~lisi~~ ~~oldu~~ ~~olarak~~ ~~kaanlı~~ etmek gerektiğin-